

УДК 159.9

Креденцер О.В.

РОЗВИТОК ВНУТРІШНЬООРГАНІЗАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОЇ НАПРУЖЕНОСТІ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Креденцер О.В. Розвиток внутрішньоорганізаційного підприємництва в умовах соціальної напруженості: психологічний аспект. У статті проаналізовано концепт «внутрішньоорганізаційного підприємництва». Розглянуто особливості його розвитку в різних соціально-економічних сферах: внутрішньоорганізаційне підприємництво на виробничих підприємствах та в комерційних організаціях, в некомерційних організаціях (організації третього сектору економіки), в освітніх організаціях. Показано, що в умовах соціальної та економічної напруженості одним із можливих альтернативних інноваційних підходів до управління сучасними організаціями в різних соціально-економічних сферах є впровадження внутрішньоорганізаційного підприємництва. Головним психологічним конструктом внутрішньоорганізаційного підприємництва є підприємницька активність персоналу організацій.

Ключові слова: внутрішньоорганізаційне підприємництво, підприємницька активність, соціальна напруженість, персонал організацій.

Креденцер О.В. Развитие внутриорганизационного предпринимательства в условиях социальной напряженности: психологический аспект. В статье проанализирован концепт «внутриорганизационного предпринимательства». Рассмотрены особенности его развития в различных социально-экономических сферах: внутриорганизационные предпринимательство на производственных предприятиях и в коммерческих организациях, в некомерческих организациях (организации третьего сектора экономики), в образовательных организациях. Показано, что в условиях социальной и экономической напряженности одним из возможных альтернативных инновационных подходов к управлению современными организациями в различных социально-экономических сферах является внедрение внутриорганизационного предпринимательства. Главным психологическим конструктом внутриорганизационного предпринимательства является предпринимательская активность персонала организаций.

Ключевые слова: внутриорганизационные предпринимательство, предпринимательская активность, социальная напряженность, персонал организаций.

Постановка проблеми. Сучасні умови світової ринкової економіки характеризуються обмеженням ресурсів, жорсткою конкуренцією, наявністю економічних та політичних криз, глобалізаційними процесами та іншими соціально-економічними явищами, що підвищують *економічну напруженість* в діяльності організацій.

Окрім того, більше двох десятиліть Україна знаходиться в процесі соціальних, економічних та політичних трансформацій. Суспільство перехідного періоду здебільшого характеризується динамічністю, нестійкістю, нестабільністю, що може виражатися в зростанні певних протиріч між соціальними групами, незадоволеності потреб більшості суспільства, загостренні соціальної тривожності тощо, і, як наслідок, у виникненні *соціального напруження* на індивідуальному та груповому рівнях. Отже, сьогодні з урахуванням ситуації, що склалась в Україні, на наш погляд, проблема соціальної напруженості постає особливо гостро як в окремих регіонах, так і в країні в цілому.

Таким чином, на наш погляд, можна говорити про те, що в умовах підвищеної економічної та соціальної напруженості сучасним організаціям необхідно шукати нові інноваційні чинники підвищення ефективності своєї діяльності. Одним із таких альтернативних підходів до організації та управління діяльністю сучасних організацій є концепт «внутрішньоорганізаційного підприємництва».

Поняття «внутрішньоорганізаційне підприємництво», «*інтрапренерство*» (від англ. «intrapreneurship») було спершу було введено в науковий обіг Г. Пінчотом у 1978 році. Під внутрішнім підприємництвом дослідник розумів розвиток духу підприємництва всередині наявної організації [22].

На наш погляд, сутність внутрішньоорганізаційного підприємництва полягає у тому, що в існуючій організації створюються умови для продукування інноваційних підприємницьких ідей, їх реалізації та практичного використання з метою підвищення ефективності діяльності організації. Тобто, внутрішньоорганізаційне підприємництво базується на інтеграції підприємницької активності особистості та організації.

Отже, на нашу думку, внутрішньоорганізаційне підприємництво *складається з двох структурних складових:* підприємницька активність персоналу організацій (психологічна складова) та відповідні організаційні ресурси й умови реалізації підприємницької активності (організаційно-менеджерська складова), які є взаємопов'язаними та взаємодоповнюючими.

Під підприємницькою активністю персоналу організацій слід розуміти, на наш погляд, особливий тип професійної активності особистості, що здійснюється в рамках організації задля її інтересів та інтересів її клієнтів і характеризується сукупністю таких психологічних ознак: ризикованість, інноваційність, творчість, незалежність (автономність), орієнтація на досягнення (результат), цілеспрямованість та прагнення до саморозвитку.

Як бачимо, аналогічно до класичного підприємництва, внутрішньоорганізаційне підприємництво має психологічну складову. Отже, є сенс говорити про психологію внутрішньоорганізаційного підприємництва як окремих міждисциплінарний науково-прикладний напрям.

За нашим підходом, *психологія внутрішньоорганізаційного підприємництва* – це інноваційний науково-прикладний напрям психології, що вивчає закономірності психологічного забезпечення формування та розвитку внутрішньоорганізаційного підприємництва, психологічні особливості підприємницької активності персоналу організацій, визначає методи психологічної підготовки персоналу організацій до формування та розвитку підприємницької активності персоналу організацій.

Психологія внутрішньоорганізаційного підприємництва – міждисциплінарний напрям, що знаходиться на стику багатьох наук та тісно пов'язаний з такими галузями психології як організаційна та економічна психологія, психологія підприємницької діяльності, психологія менеджменту, психологія праці та ін. Окрім того, психологія внутрішньоорганізаційного підприємництва тісно пов'язана з багатьма економічними науками: економікою організацій та підприємств, менеджментом, мікроекономікою, логістикою, економікою праці та ін.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти досліджуваної проблеми вже були предметом уваги деяких учених. Певні аспекти проблеми внутрішньоорганізаційного підприємництва, формування підприємницької активності та поведінки персоналу організацій були висвітлені в ряді праць зарубіжних вчених (І. Ансофф [2], М. Бітцер [19], А.А. Карпунін [6], Г. Пінчот, Е. Пінчот [22], М. Ебнер, Г. Франк, К. Корунка, М. Люгер [18] С.Ф. Чурюмова [17], Р.Д. Хізріч [21] та ін.).

Разом з тим, слід зазначити, що в Україні внутрішньоорганізаційне підприємництво розглядається здебільшого з позицій економічного підходу [5; 15]. Що стосується психологічних основ внутрішньоорганізаційного підприємництва, то, наскільки нам відомо, цій проблемі у вітчизняній науці не було приділено належної уваги.

У зв'язку з цим **метою нашого дослідження** є: здійснити теоретичний аналіз особливостей розвитку внутрішньоорганізаційного підприємництва в різних соціально-економічних сферах, виділити психологічні аспекти розвитку внутрішньоорганізаційного підприємництва в умовах соціальної напруженості.

Дослідження проведене в рамках виконання науково-дослідної теми лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України «Психологічні технології підготовки освітнього персоналу до розвитку організаційної культури в умовах соціальної напруженості» (2016–2018 рр.) під науковим керівництвом д. пс. н., професора Л.М. Карамушки.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Аналіз літератури показує, що розвиток внутрішньоорганізаційного підприємництва знаходить відображення в таких соціально-економічних сферах:

- внутрішньоорганізаційне підприємництво на виробничих підприємствах та в комерційних організаціях;
- внутрішньоорганізаційне підприємництво в некомерційних організаціях (організації третього сектору економіки);
- внутрішньоорганізаційне підприємництво в освітніх організаціях.

Розглянемо особливості розвитку внутрішньоорганізаційного підприємництва в кожній із виділених сфер.

Що стосується діяльності *бізнес-структур, виробничих підприємств та комерційних організацій*, то теоретичний аналіз проблеми дозволяє нам говорити про те, що дослідження цієї проблеми здійснюються за трьома основними критеріями: міждисциплінарність досліджень; сфера бізнесу, виробництва (промисловість, нафтобізнес, торгівля тощо); «стержневі» поняття, які покладаються в основу формування та розвитку внутрішньоорганізаційного підприємництва.

Здійснюючи аналіз досліджень за виділеними критеріями, слід зазначити, що найширшого висвітлення проблема формування та розвитку внутрішньоорганізаційного підприємництва знайшла в економічних науках (Ю.І. Авадені [1], С.М. Арьков [3], О.В. Іванова [5], С.Ф. Чурюмова [17], С. Carrier [20]).

Так, С.Ф. Чурюмова розглядає поняття «підприємницький стиль управління» як базове поняття системи внутрішньоорганізаційного підприємництва [17]. На її думку, підприємницький стиль управління є важливим фактором підвищення ефективності, наприклад, нафтового бізнесу. Автор наголошує на тому, що, згідно з численними дослідженнями, чинником, що обумовлює банкрутство організацій малого і середнього бізнесу, а також неконкурентоспроможність великого бізнесу, є «непідприємницький» стиль управління. Аналіз еволюції поглядів на підприємництво показує, що ядром підприємницького стилю управління і рушійною силою підприємства є людина, головна характеристика такої людини – професіоналізм, творчість, воля і т.д. В основу позиції автора покладено розуміння проблеми підприємництва англійським економістом Ф.А. Хайеком, лауреатом Нобелівської премії з економіки за 1974 рік. На його думку, сутність підприємництва – це пошук і вивчення нових економічних можливостей, характеристика поведінки, а не вид діяльності.

С.М. Арьков, проводячи економічне дослідження в сфері торгівлі, також розглядає поняття «підприємницький стиль управління» [3]. Автор вказує на те, що розвиток ринкової економіки вимагає від господарюючих суб'єктів, з одного боку, підвищення їх конкурентоспроможності, а з іншого, забезпечення стабільності і стійкості їх функціонування в умовах динамічно мінливого економічного середовища. Одним із засобів підвищення конкурентоспроможності та забезпечення стійкості функціонування, на його думку, є

формування підприємницького стилю керівництва сучасними підприємствами торгівлі та його конструктивна реалізація.

На наш погляд, дослідження формування та розвитку внутрішньоорганізаційного підприємництва в сфері торгівлі є досить актуальним та значущим напрямом, що обумовлено особливостями торговельної сфери. Це, насамперед, висока кон'юктура ринку, шалена конкуренція, постійна взаємодія зі споживачами, необхідність швидко задовольняти їхні потреби, організувати простір для ефективної діяльності та функціонувати в конкурентному середовищі тощо.

До проблеми розвитку підприємницького стилю управління звертається і Ю.І. Авадені [1]. Дослідниця розглядає це питання з точки зору економічного підходу та з урахуванням специфіки діяльності підприємств автомобільного транспорту. У своїх розробках автор уточнює поняття «управлінська підприємливість», під якою розуміє сукупність особливих властивостей (вміння прогнозувати еволюційні та стрибкоподібні зміни, розуміння їх рушійних сил, здатність тверезо оцінити труднощі заміни застарілих, але звичних методів і форм роботи і т.д.), властивих керівнику. Така заповзятливість проявляється в творчому підході до вирішення проблем, в постійному пошуку додаткових джерел зростання економічної і соціальної ефективності, в сміливих, але обґрунтованих новаторських діях. Основними умовами формування і розвитку підприємницького стилю управління, за її підходом, є: підтримка і схвалення інноваційних ідей з боку керівництва; використання комплексних мотиваційних систем, включаючи різні форми і методи матеріального заохочення творчої та інноваційної діяльності, широкий набір заходів соціально-психологічного впливу на працівників; сприяння експериментаторству і раціоналізації на всіх рівнях і у всіх підрозділах організації; націленість всієї підприємницької діяльності на потреби споживачів [1].

Серед українських економістів, що аналізували розвиток внутрішньоорганізаційного підприємництва, можна відмітити О.В. Іванову [5], О.В. Хмелевського, Л.В. Дрюкову [15].

Так, О.В. Іванова у своєму дисертаційному дослідженні розробила механізми розвитку підприємництва *на промисловому підприємстві*, базуючись на економічних підходах. Автор сформулювала організаційні умови відносин підприємництва, дійовою силою яких виступає «організаційно-економічний механізм». Механізмом є система елементів, що приводить до мети організаційне рішення підприємця, а під організаційно-господарським механізмом – сукупність зовнішніх і внутрішніх регуляторів, об'єднаних у цілісну систему, що стимулює чи обмежує підприємницьку діяльність. Вона робить висновок про те, що механізм розвитку підприємництва в Україні залежить від масштабів діяльності конкретного підприємства. Як сукупність зовнішніх і внутрішніх регуляторів, зведених в організаційно-господарську систему, конкретний механізм його розвитку впливає на велике, середнє чи мале підприємство і виступає елементом, що функціонально забезпечує відтворення підприємництва. На її думку, ефективні підходи до управління процесами розвитку підприємництва на даному етапі економічного розвитку держави здійснюються шляхом поєднання партнерської допомоги держави, іноземних інвестицій, законодавчої бази держави, інтелектуального і підприємницького потенціалу працівників підприємства. Реалізація процесів розвитку здійснюється за конкретними моделями економічної діяльності, що відбивають властивості держави, індустріального регіону, промислового підприємства [5].

В якості базових понять концепції внутрішньоорганізаційного підприємництва дослідники розглядають «підприємницький стиль управління», «підприємницький потенціал персоналу», «підприємницькі можливості». Однак, з точки зору психології вказані поняття й досі залишаються не визначеними щодо їх сутності, основних складових та чинників формування.

Отже, можна зробити висновок про те, що проблема формування та розвитку внутрішньоорганізаційного підприємництва на підприємствах та в комерційних організаціях достатньо представлена здебільшого в сфері економіко-управлінських наук. Психологічних підходів до дослідження даної проблеми в літературі представлено недостатньо (М. Ебнер, Г. Франк, К. Корунка, М. Люгер, Е. Кірхлер [18]).

М. Ебнер, Г. Франк, К. Корунка, М. Люгер, Е. Кірхлер [18] у роботі, присвяченій дослідженню внутрішньоорганізаційного підприємництва, говорять про те, що до аналізу внутрішньоорганізаційного підприємництва можна застосувати такі підходи.

По-перше, підходи, що зорієнтовані на стратегії; вони інтерпретують підприємництво як засіб посилення інновацій, які, у свою чергу, стимулюють стратегічне оновлення організації.

По-друге, підходи, що зорієнтовані на організування, з фокусом на структурі та на процесах. При структурно зорієнтованих підходах в організаціях формуються незалежні організаційні одиниці, які являють собою цільові управлінські групи (наділена повноваженнями група менеджерів, що забезпечує впровадження ризикових проектів), метою яких є відкриття нових напрямів діяльності для організації. Процес-орієнтовані підходи в центрі уваги мають інноваційні процеси (генерування, відбір та реалізація ідей) та процеси впровадження (управління новим напрямом діяльності).

По-третє, підходи, що зорієнтовані на культуру; вони базуються на аналізі різних типів організаційної культури, які певним чином впливають на розвиток внутрішньоорганізаційного підприємства.

По-четверте, особистісно зорієнтовані підходи, які базуються на тому, що внутрішніх підприємців відрізняють специфічні або особливо яскраво виражені мотиви, якості, компетенції. Завдання менеджерів організації – ідентифікувати працівників з такими якостями та стимулювати їх розвиток.

Концепт «внутрішньоорганізаційного підприємництва» розглядають і в рамках діяльності некомерційних організацій (організацій так званого «третього сектору» економіки).

Питання розвитку внутрішнього підприємства в некомерційних організаціях (НКО) нами було виділено не випадково. На наш погляд, саме цей підхід яскраво показує специфіку досліджуваного феномену, його певну відмінність від класичної підприємницької діяльності, оскільки демонструє широкий спектр варіативності внутрішньоорганізаційного підприємництва з точки зору результату (не тільки отримання прибутку), цілей (розвиток, реалізація потенціалу, соціальні мотиви тощо), інвестицій (не тільки фінансові, а й інтелектуальні) тощо.

Так, наприклад, А.А. Карпунін [6], у своїх дослідженнях доводить можливість підвищення ефективності діяльності НКО на основі легітимного застосування керівництвом організацій підприємницького стилю поведінки, який пов'язує з самостійністю їх діяльності, ініціативністю поведінки, широким застосуванням різних нововведень, винахідливістю, роботою в межах допустимого рівня ризику.

С. Смерічевська [12] наголошує на тому, що аналіз економіко-правового визначення сутності підприємницької діяльності виявляє неможливість застосування цього поняття до некомерційних освітніх організацій. Термін «підприємницька діяльність» використовується в економічній науці у двох значеннях: як комерційна діяльність і як ініціативна, інноваційна діяльність. Автор наводить аргумент Т.В. Юр'євої, яка, у свою чергу, виділяє два підходи до визначення підприємницької спроможності: «Перший: підприємницька активність - це діяльність, яка націлена на отримання прибутку. Другий: підприємницька активність - це організація нової економічної активності або продовження тієї, що вже є, на новій інноваційній основі. Другий підхід до визначення підприємництва дозволяє розглядати діяльність багатьох некомерційних організацій з позиції підприємницької активності» [12].

Важливо також підкреслити, що некомерційна організація здатна проводити підприємницьку діяльність тільки у тому випадку, якщо вона служить досягненню цілей, заради яких створена. У зв'язку з цим використовується критерій «основної мети» [11].

А.А. Карпунін, зокрема, наголошує на тому, що законом не забороняється НКО використовувати у своїй діяльності підприємницький стиль поведінки за умови, що економічні результати цієї діяльності - підприємницький дохід (прибуток) - повинен йти не на потреби засновників, персоналу НКО, а виступати в якості додаткового джерела фінансування, спрямованого на забезпечення статутних цілей організації. І чим більше фінансових коштів у організації, чим підприємливіше вони витрачаються на статутні цілі організації, тим продуктивніше її роль у суспільстві. З цього випливає, що підприємницький стиль поведінки персоналу некомерційної організації виступає додатковим чинником її успішної діяльності на ринку. А підприємницький стиль поведінки пов'язаний, насамперед, з умінням персоналу в потрібний момент проявити спритність, винахідливість і практичність при прийнятті різних рішень і виконанні своїх функціональних обов'язків [6].

Фахівці відзначають, що розвиток некомерційної діяльності нерозривно пов'язаний із підприємницькою діяльністю [9; 11]. В. С. Мілаш відзначає, що в умовах ринкової економіки юридичних осіб, які створені з метою досягнення суспільно-корисних цілей, реалізації спільних інтересів (політичного, культурного, національного, релігійного характеру тощо) їх засновників, допомоги в реалізації подібних інтересів певних суспільних верств не можна позбавляти можливості здійснювати необхідні господарські операції та в установлених законом межах самим заробляти кошти для реалізації своєї мети. Проведення тих чи інших господарських операцій комерційного характеру, отримання доходу від їх здійснення є проміжною метою (кінцевою метою є забезпечення власної статутної діяльності), яка не збігається з цілями створення суб'єктів господарювання, та діяльності, предмет якої не пов'язаний зі сферою суспільного виробництва [9, с. 27].

Ще однією соціально-економічною сферою, в якій внутрішньоорганізаційне підприємництво набуває важливого значення, є *сфера освіти* [4; 7; 8; 10; 12; 13; 16]. Актуальність розвитку внутрішньоорганізаційного підприємництва в системі освіти обумовлена, на наш погляд, наступними аспектами.

По-перше, необхідність реформування освітньої галузі згідно з вимогами сучасності, яке можливе тільки за умов її успішної інтеграції в ринкове середовище, яке базується на підприємстві в сфері освітніх послуг.

По-друге, інтеграція українського освітнього середовища в європейські процеси, потребує, на наш погляд, розширення сфер діяльності освітніх закладів з урахуванням напрямів міжнародної взаємодії.

По-третє, сучасні українські освітні організації функціонують в умовах соціально-економічної напруженості, недостатнього фінансування, обмежених ресурсів, підвищеної конкуренції, заниженого соціального статусу тощо.

У зв'язку з цим впровадження внутрішньоорганізаційного підприємництва в діяльність освітніх організацій є одним із альтернативних чинників підвищення ефективності їх діяльності, розвитку та підсилення конкурентоздатності.

Тому важливим психологічним завданням, на нашу думку, постає подолання застарілого «неринкового» стереотипу, що підприємництво в освіті – це негативне явище, яке пов'язується, наприклад, суто зі спекулятивною діяльністю, отриманням надприбутків тощо. Суб'єкти освітньої діяльності повинні усвідомити, що система внутрішньоорганізаційного підприємництва в освітніх організаціях передбачає впровадження нових напрямів діяльності, проектів, організаційних структур, які не обов'язково повинні приносити прибуток у тому значенні цього поняття, який використовується в економіці. Економіко-правові підстави для цієї тези ми вже розглядали на прикладі розвитку внутрішньоорганізаційного підприємництва в некомерційних організаціях.

С. Смерічевська вказує на те, що явище внутрішньоорганізаційного підприємництва виникло з використанням навчальними закладами підприємницьких принципів господарювання в процесі реалізації освітніх послуг, на перехресті освітньої та підприємницької діяльності освітніх організацій. Однак, якщо з освітньою діяльністю підприємництво об'єднує мета і сутність відносин - задоволення освітніх потреб населення, реалізація освітніх програм і підвищення освітнього рівня населення, то з підприємництвом дане явище об'єднує інноваційний характер дій, їх підприємницький дух, спрямованість дій не на просте, «традиційне» навчання, а на використання інноваційних методів і технологій організації освітнього процесу, на інтеграцію відносин освітньої організації в єдине освітнє середовище, впровадження новітніх педагогічних, інформаційних і телекомунікаційних технологій в освітній процес, економічне переосмислення ролі і статусу освітньої організації в освітній системі [12].

З точки зору предмету нашого дослідження цікавим видається погляд С. Смерічевської, яка обґрунтовує впровадження внутрішньоорганізаційного підприємництва в закладах освіти. Автор вказує на те, що, з одного боку, навчальні заклади не можуть розраховувати на залучення венчурного капіталу до освітніх проектів. Інвестування в освіту є можливим лише за умови комерційного використання освітніх інновацій, що виходить за межі освітньої діяльності, не є метою освітніх установ. Тому українські освітні проекти, насамперед, мають бути привабливими не для інвесторів, а для споживачів освітніх послуг. З іншого боку, освітня організація в межах власної освітньої діяльності не зможе інвестувати власні кошти в інноваційні проекти, які структурно являють собою окремі організації. Ці напрями господарської діяльності не належать прямо до освітнього підприємництва і класифікуються як комерційна діяльність. Освітній організації слід шукати внутрішні творчі і фінансові ресурси. Так освітня організація приходиться до внутрішнього підприємництва (освітнього інтрапренерства), як єдиної сьогодні форми реалізації освітніх підприємницьких процесів. Своєрідний «внутрішній госпрозрахунок», наповнений реальним соціально-економічним змістом, є одним з найбільш ефективних організаційних прийомів інноваційного менеджменту та економічного забезпечення господарської діяльності освітніх організацій [12].

Висновки. В умовах соціальної та економічної напруженості одним із можливих альтернативних інноваційних підходів до управління сучасними організаціями в різних соціально-економічних сферах є впровадження внутрішньоорганізаційного підприємництва.

Внутрішньоорганізаційне підприємництво широко представлено в багатьох соціально-економічних сферах як комерційного, так і некомерційного характеру. Головним психологічним конструктом внутрішньоорганізаційного підприємництва є підприємницька активність персоналу організацій.

В площині організаційної та економічної психології сутність внутрішньоорганізаційного підприємництва полягає у створенні та розвитку такої системи діяльності та управління організаційними структурами, організацією в цілому, яка сприятиме активізації та розвитку підприємницької активності менеджерів, персоналу організації, підвищенню їх самоактуалізації та задоволення працею, реалізації їх підприємницького потенціалу.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в дослідженні підприємницької активності персоналу організацій різних соціально-економічних сфер.

Список використаних джерел

1. Авадэни Ю.И. Формирование и развитие предпринимательского стиля управления на предприятиях автомобильного транспорта : дис. ... кандидата экономических наук : 08.00.05 / Юлия Ивановна Авадэни. – Омск., 2005. – 186 с.
2. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф / [Пер. с англ.] - М. : Прогресс, 1989. - 519 с.
3. Арьков С.Н. Организационно-экономические аспекты формирования и развития предпринимательского стиля управления в сфере торговли : дис. ... кандидата экономических наук : 08.00.05 / Сергей Николаевич Арьков. – СПб., 2004. – 224 с.
4. Грудзинский А.О. Университет как предпринимательская организация / А.О. Грудзинский // СоцИс. – 2003. – № 4. – С. 113–121.
5. Иванова О.В. Механізм розвитку підприємництва на промисловому підприємстві : автореф. дис. ... кандидата економічних наук : 08.06.01 / О.В. Иванова. – Донецьк, 2004. – 24 с.
6. Карпунин А.А. Формирование предпринимательского стиля поведения некоммерческих организаций : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / Карпунин Андрей Александрович. – СПб., 2005. – 164 с.
7. Кобзева Л.В. Предпринимательский университет: как университету встроиться в экономику в новом десятилетии [Электронный ресурс] / Л.В. Кобзева. – Режим доступа innclub.info/wp-content/uploads/.../кобзева_56_обр_00_ИТР.doc.
8. Константинов Г.Н. Что такое предпринимательский университет / Г.Н. Константинов, С.Р. Филонович // Вопросы образования. – 2007. – № 1. – С. 49–62.

9. Мілаш В. Проблеми визначення господарсько-правового статусу учасників господарських відносин / В. Мілаш // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 2. – С. 25-29
10. Романовський О.О. Феномен підприємництва в університетах світу : монографія / О.О. Романовський – Вінниця : Нова книга, 2012. – 504 с.
11. Славова Н.О. Поляков В. Ю. Підприємницька діяльність некомерційних організацій // Вісник донецького національного університету, Сер. В : Економіка і право, Вип.2, 2011. Режим доступу <http://www.stationline.org.ua/pravo/65/9874-pidpriyemnicka-diyalnist-nekomercijnix-organizacij.html>
12. Смерічевська С.В. Концепція освітнього інтрапідприємництва як запорука інноваційного розвитку та логістизації національної економіки / С.В.Смерічевська // Проблеми ефективності використання людських і природних ресурсів України: зб.наук.праць Донецького держ. ун-ту упр. – Донецьк : Вид-во «Цифрова печать», 2012.–Т.ХІІІ.–С. 210–220
13. Ушаков К.М. Слово в піддержку «функціонуючих шкіл»/ К.М. Ушаков // Директор школи. – 2002. – № 1. – С. 24–26.
14. Хизрич Р. Предпринимательство или как завести собственное дело и добиться успеха: [пер. с англ.] / Р. Хизрич, М. Питерс. – М. : Прогресс, 1992. – 160 с.
15. Хмелевський О.В. Концепція внутрішнього підприємництва та формування передумов її реалізації на вітчизняних підприємствах / О.В.Хмелевський, Л.В. Дрюкова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2012. – № 3. – С. 81-85
16. Хомин О.В. Интеллектуальный капитал как интерспецифический ресурс интеллектуального предпринимательства / О.В. Хомин // Социальная экономика. – 2005. – № 3–4. – С. 107–115.
17. Чурюмова С.Ф. Формирование и развитие предпринимательского стиля управления как важнейшего фактора повышения эффективности производства : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / Чурюмова Светлана Федоровна. – Калининград, 2002. – 151 с.
18. Эбнер М. Предпринимательская ориентация в организации. Внутреннее предпринимательство: [пер. с нем.] / М. Эбнер, Г. Франк, К. Корунка, М. Люгер // Психология труда и организационная психология. – Т. 6. – X. : Гуманитарный Центр, 2010. – 284 с.
19. Bitzer, M. Intrapreneurship / M. Bitzer. – Stuttgart : Schaeffer, 1991. – 156 p.
20. Carrier C. Intrapreneurship in Small Business: An Exploratory Study / C. Carrier // Entrepreneurship Theory and Practice. – 2001, 12 (3). – С.5-20
21. Hisrich, R.D. Entrepreneurship / Intrapreneurship / R.D. Hisrich // American Psychologist. – 1990. – № 45. – P. 209–222.
22. Pinchot G. Intra-Corporate Entrepreneurship / G. Pinchot, E. Pinchot/. – 1978. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.intrapreneur.com/MainPages/History/IntraCorp.html>.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Avadjeni Ju.I. Formirovanie i razvitie predprinimatel'skogo stilja upravlenija na predpriyatijah avtomobil'nogo transporta : dis. ... kandidata jekonomicheskikh nauk : 08.00.05 / Julija Ivanovna Avadjeni. – Omsk., 2005. – 186 s.
2. Ansoff I. Strategicheskoe upravlenie./ I. Ansoff / [Per. s angl.] - M. : Progress, 1989. - 519 s.
3. Ar'kov S.N. Organizacionno-jekonomicheskie aspekty formirovanija i razvitija predprinimatel'skogo stilja upravlenija v sfere torgovli : dis. ... kandidata jekonomicheskikh nauk : 08.00.05 / Sergej Nikolaevich Ar'kov. – SPb., 2004. – 224 s.
4. Grudzinskij A.O. Universitet kak predprinimatel'skaja organizacija / A.O. Grudzinskij // SocIs. – 2003. – № 4. – S. 113–121.
5. Ivanova O.V. Mehanizm rozvytku pidpryjemnyctva na promyslovomu pidpryjemstvi : avtoref. dys. ... kandydata ekonomichnyh nauk : 08.06.01 / O.V. Ivanova. – Donec'k, 2004. – 24 s.
6. Karpunin A.A. Formirovanie predprinimatel'skogo stilja povedenija nekommercheskich organizacij : dis. ... kand. jekon. nauk : 08.00.05 / Karpunin Andrej Aleksandrovich. – SPb., 2005. – 164 s.
7. Kobzeva L.V. Predprinimatel'skij universitet: kak universitetu vstroit'sja v jekonomiku v novom desjatiletii [Jelektronnij resurs] / L.V. Kobzeva. – Rezhim dostupa innclub.info/wp-content/uploads/.../kobzeva_56_obr_00_ITR.doc.
8. Konstantinov G.N. Chto takoe predprinimatel'skij universitet / G.N. Konstantinov, S.R. Filonovich // Voprosy obrazovanija. – 2007. – № 1. – S. 49–62.
9. Milash V. Problemy vyznachennja gospodars'ko-pravovogo statusu uchasnykiv gospodars'kyh vidnosyn / V. Milash // Pidpryjemnyctvo, gospodarstvo i pravo. – 2008. – № 2. – S. 25-29
10. Romanovskij O.O. Fenomen pidpriemnictva v universitetah svitu : monografija / O.O. Romanovskij – Vinnicja : Nova kniga, 2012. – 504 s.
11. Slavova N.O. Poljakov V. Ju. Pidpriemnic'ka dijal'nist' nekomercijnih organizacij // Visnik donec'kogo nacional'nogo universitetu, Ser. V : Ekonomika i pravo, Vip.2, 2011. Rezhim dostupu <http://www.stationline.org.ua/pravo/65/9874-pidpriyemnicka-diyalnist-nekomercijnix-organizacij.html>
12. Smerichevs'ka S.V. Koncepcija osvithn'ogo intraprenerstva jak zaporuka innovacijnogo rozvytku ta logistyzcii' nacional'noi' ekonomiky / S.V.Smerichevs'ka // Problemy efektyvnosti vykorystannja ljuds'kyh i pryrodnih resursiv Ukraїny: zb.nauk.prac' Donec'kogo derzh. un-tu upr. –Donec'k : Vyd-vo «Cyfrovaja pechat'», 2012.–Т.ХІІІ.–S. 210–220
13. Ushakov K.M. Slovo v podderzhku «funkcionirujushhijh shkoly» / K.M. Ushakov // Direktor shkoly. – 2002. – № 1. – S. 24–26.
14. Hizrich R. Predprinimatel'stvo ili kak zavesti sobstvennoe delo i dobit'sja uspeha: [per. s angl.] / R. Hizrich, M. Piters. – M. : Progress, 1992. – 160 s.
15. Hmelevskij O.V. Koncepcija vnutrishn'ogo pidpryjemnyctva ta formuvannja peredumov i'i realizacii' na vitchyznjanyh pidpryjemstvah / O.V.Hmelevskij, L.V. Drjukova // Visnyk Hmel'nyc'kogo nacional'nogo univertytetu. – 2012. – № 3. – S. 81-85
16. Homin O.V. Intellektual'nyj kapital kak interspecificheskij resurs intellektual'nogo predprinimatel'stva / O.V. Homin // Social'naja jekonomika. – 2005. – № 3–4. – S. 107–115.
17. Churjumova S.F. Formirovanie i razvitie predprinimatel'skogo stilja upravlenija kak vazhnejshego faktora povyshenija jeffektivnosti proizvodstva : dis. ... kand. jekon. nauk : 08.00.05 / Churjumova Svetlana Fedorovna. – Kaliningrad, 2002. – 151 s.

18. Jebner M. Predprimatel'skaja orientacija v organizaciji. Vnutrennee predprimatel'stvo: [per. s nem.] / M. Jebner, G. Frank, K. Korunka, M. Ljucer // Psihologija truda i organizacionnaja psihologija. – Т. 6. – Н. : Gumanitarnij Centr, 2010. – 284 s.
19. Bitzer, M. Intrapreneurship / M. Bitzer. – Stuttgart : Schaeffer, 1991. – 156 r.
20. Carrier C. Intrapreneurship in Small Business: An Exploratory Study / C. Carrier // Entrepreneurship Theory and Practice. – 2001, 12 (3). – С.5-20
21. Hisrich, R.D. Entrepreneurship / Intrapreneurship / R.D. Hisrich // American Psychologist. – 1990. – № 45. – R. 209–222.
22. Pinchot G. Intra-Corporate Entrepreneurship / G. Pinchot, E. Pinchot/. – 1978. [Elektronnij resurs]. Rezhym dostupu : <http://www.intrapreneur.com/MainPages/History/IntraCorp.html>.

Kredentser, O.V. Development of intrapreneurship in conditions of social tension: psychological aspect. The article analyzes the concept of "intrapreneurship". The author discusses intrapreneurship development in various socio-economic areas including production enterprises, commercial organizations, non-profit organizations (the third sector of the economy) and in educational organizations. Under social and economic tension, intrapreneurship is shown to be an alternative innovative approach to organization management in various socio-economic sectors.

Intrapreneurship is considered as an innovative theoretical and applied area of psychology that addresses psychological support for the formation and development of intrapreneurship, the psychological features of staff's entrepreneurial activities in organizations as well as the methods of staff's intrapreneurship training.

The main psychological component of intrapreneurship is considered to be staff's entrepreneurial activities in organizations.

From the perspective of organizational and economic psychology, intrapreneurship is seen as organizations' creation and development of such a system of activities and organizational management that will encourage managers' and staff's entrepreneurial activities in organizations, contribute to their self-actualization and improve their work satisfaction.

Keywords: intrapreneurship, entrepreneurial activity, social tension, organization staff

Відомості про автора

Креденцер Оксана Валеріївна, кандидат психологічних наук, доцент, старший науковий співробітник лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна.

Kredentser, Oksana Valeriivna, PhD, associate professor, senior researcher, Laboratory of organizational and social psychology, G.S. Kostyuk Institute of psychology of NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

E-mail: okred278@gmail.com

УДК 17.032.1; 338.2 – 053.81

Лавренко О.В.

МОРАЛЬНО-ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Лавренко О.В. Морально-ціннісні орієнтації економічної соціалізації студентської молоді. У статті визначено та проаналізовано сутність та значення морально-ціннісних орієнтацій особистості. Процес економічної соціалізації розглядається як формування ставлення молодого покоління до системи цінностей та моральних норм, оволодіння такими елементами економічної культури, які наповнюють моральними засадами зміст економічної діяльності. Ціннісно-моральні орієнтації є тією ланкою, яка пов'язує суспільство з індивідом, включає його в систему суспільних відносин.

Ключові слова: економічна соціалізація, особистість, цінності, мораль, інтеріоризація, ціннісно-моральні орієнтації особистості.

Лавренко О.В. Нравственно-ценностные ориентации экономической социализации студенческой молодежи. В статье определены и проанализированы сущность и значение нравственно-ценностных ориентаций личности. Процесс экономической социализации рассматривается как формирование отношения молодого поколения к системе ценностей и нравственных норм, овладение такими элементами экономической культуры, которые наполняют нравственными основами содержание экономической деятельности. Ценностно-нравственные ориентации – это звено, которое связывает общество с индивидом, включает его в систему общественных отношений.

Ключевые слова: экономическая социализация, личность, ценности, мораль, интериоризация, ценностно-нравственные ориентации личности.

Постановка проблеми. Соціалізація особистості була, є і буде предметною областю дослідження багатьох наукових досліджень. Інтерес до неї обумовлений наявними соціально-культурними та економічними тенденціями сучасності. До них можна віднести посилення динаміки соціальних процесів, зростання значущості соціально-психологічного та суб'єктивного начал в усіх проявах життя сучасної людини, а також переосмислення теоретичних ідей і практик життєдіяльності. Економічна соціалізація особистості набуває статусу нового наукового напрямку, який дозволяє з позиції соціальної психології вивчати та досліджувати механізм входження людини в складний самостійний цикл економічного життя.